

**Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.101
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору педагогічних наук, професору
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань)

Коляди Наталії Миколаївни

на дисертаційну роботу **Мандро Лесі Олегівни**

«Педагогічні умови формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Ефективна діяльність організацій та установ, що працюють у сфері соціальної роботи, визначається насамперед якістю їхнього підходу до всіх користувачів послуг і клієнтів різних верств суспільства. Специфіка професії соціального працівника вимагає всебічного розвитку знань, умінь і навичок, які в результаті формують загальну компетентність професії. Наразі компетенції, що вимагаються від соціальних працівників на ринку праці, є доволі високими та пов'язані переважно з професійною орієнтацією на «людину і людей», високим емоційним інтелектом, стресостійкістю, базовими знаннями з психології та вмінням використовувати їх на практиці, здатністю виявляти емпатію. Розвиток таких компетенцій (або «м'яких

навичок») є об'єктивною необхідністю сьогодення та ключовим питанням для підготовки конкурентоспроможних соціальних працівників.

У контексті означеного вище актуальність і значимість дисертаційної роботи «Педагогічні умови формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників» не викликає сумніву.

Важливо відзначити, що дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри початкової освіти Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника за напрямом «Підготовка майбутніх фахівців в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору» (2019 – 2029 рр., номер державної реєстрації: 01101/00158) та кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника за напрямом «Забезпечення якості надання освітніх послуг закладом вищої освіти: управлінсько-організаційний, методичний, економічний аспекти» (2022 – 2027 рр., номер державної реєстрації №0118U004074).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Аналіз тексту дисертації Л. О. Мандро та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів.

Дисертанткою опрацьовано значний масив наукових джерел (238 найменувань, з них 73 іноземною мовою), на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною теоретико-методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву. Напрацьовані матеріали теоретичного аналізу та експериментального дослідження дозволяють удосконалити систему професійної підготовки соціальних працівників,

доповнити інструментарій навчання майбутніх фахівців соціальної роботи, зміцнити взаємозв'язки між навчальними дисциплінами, дати новий погляд на проблему навчання впродовж життя («lifelong learning»).

3. Наукова новизна дослідження.

Дисертація Л. О. Мандро є комплексним дослідженням, у якому *вперше* визначено місце «soft skills» у професійній структурі особистості соціального працівника; виокремлено зміст та структуру «soft skills» у рамках теорії та практики соціальної роботи; встановлено критерії, показники та рівні сформованості «soft skills» майбутніх соціальних працівників; спроектовано структурно-функціональну модель та педагогічні умови формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників; запропоновано авторську інтерпретацію понять ««soft skills» майбутніх соціальних працівників», «формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників» та «педагогічні умови формування «soft skills»»;

уточнено важливість чотирьох груп навичок, що визначають професійну компетентність соціальних працівників, а саме: «hard skills», «soft skills», «digital skills» та «meta skills»; класифікацію «soft skills» соціального працівника: навички комунікації, навички управління, навички особистої ефективності, навички опрацювання інформації та стратегічні навички; дані порівняльного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду формування «soft skills» у процесі професійної підготовки фахівців соціальної роботи;

удосконалено інструменти навчання (зокрема електронні); підходи до визначення показників і критеріїв виявлення рівня розвитку м'яких навичок студентів; понятійно-категоріальний апарат;

набули подальшого розвитку засоби, форми та методи аудиторної та позааудиторної навчально-виховної діяльності з метою формування «soft skills» як професійних навичок студентської молоді.

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів.

Практичне значення результатів дослідження полягає у проєктуванні та впровадженні навчально-методичного комплексу з метою формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників, а саме: впровадження в освітній процес закладів вищої освіти України навчальної дисципліни «Технології формування «soft skills» у професійній освіті», структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування «soft skills» у потенційних соціальних працівників на етапі професійного становлення, що розширяють можливості для удосконалення якості професійної підготовки студентів; розробка та проведення тренінгової програми «Mysoft» для соціальних працівників благодійних організацій; розробка вебсайту як додаткового інструменту для діагностики, формування та вдосконалення «soft skills» у межах позааудиторної навчальної діяльності студентів. Результати теоретичного та експериментального дослідження використано під час проведення лекційних, семінарських та практичних занять для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» на базі закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації. Результати здійсненого дослідження запроваджено у практичну діяльність благодійних організацій, що забезпечують соціальну допомогу та підтримку найбільш вразливим категоріям населення України незалежно від національної приналежності чи віросповідання.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка №237 від 24.01.2024 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка №01-23/172 від 20.10.2023 р.); у практику роботи Благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас-Київ» (довідка №222 від 19.10.2023 р.), Благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас-Житомир» (довідка №666 від 02.10.2023 р.).

Основні результати дослідження можуть враховуватися під час розробки навчальних планів, програм та посібників. Отримані дані будуть корисними для подальшого послідовного вдосконалення теорії та збагачення практики професійної освіти науковцями, викладачами ЗВО, аспірантами,

студентами, соціальними педагогами, соціальними працівниками, психологами, волонтерами, працівниками органів місцевого самоврядування, розробниками навчальних тренінгових програм для оптимізації формування м'яких навичок у дітей та молоді.

5. Загальна оцінка змісту роботи.

Дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет; аргументувала використання обраних методів дослідження.

У вступі авторка переконливо обґрунтувала актуальність проблеми танауковий апарат дослідження; розкрила наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів; надала інформацію щодо впровадження і апробацію результатів дослідження.

У першому розділі – «Проблема дослідження формування «soft skills» у вітчизняній та зарубіжній науково-педагогічній літературі» – розкрито місце «soft skills» у сучасному освітньому просторі та професійній підготовці соціальних працівників; охарактеризовано «soft skills» у професійній структурі особистості соціальних працівників; проаналізовано зарубіжний досвід формування «soft skills» у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Дисертанткою виявлено, що професійна підготовка соціальних працівників у контексті формування «soft skills» ґрунтується на посиленні практичної спрямованості підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної та громадської діяльності, а також насиченні освітньо-професійних програм мережі закладів вищої освіти вибіркоким компонентом з орієнтацією на розвиток професійно важливих «soft skills» у студентів; впровадженні в систему професійної підготовки соціальних працівників методів, форм та засобів неформальної освіти з актуалізації потенціалу студентів до розвитку «soft skills» та розширенні меж застосування аудиторної та позааудиторної навчальної, соціальної та виховної діяльності майбутніх соціальних працівників.

У другому розділі – «Експериментальне дослідження педагогічних умов формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників» – розкрито особливості формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти; охарактеризовано цільове призначення змістового наповнення освітніх програм щодо формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників; обґрунтовано модель формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників.

Дослідницький інтерес викликає обґрунтована дисертанткою структурно-функціональна модель формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників в умовах професійної освіти містить кілька структурних блоків: цільовий (відображає мету та завдання), змістовий (окреслює напрями формування м'яких навичок), теоретико-методологічний (враховує наукові підходи та принципи), організаційно-методичний (забезпечує вдосконалення процесу професійної підготовки соціальних працівників) та контрольньо-результативний (відображає критерії, показники та рівні для визначення результату сформованості «soft skills» студентів). Результати практичного впровадження спроектованої моделі формування м'яких навичок зазначаємо у третьому розділі дослідження.

У третьому розділі – «Вдосконалення педагогічних умов формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників» – здійснено експериментальну перевірку моделі формування «soft skills» та практичне застосування отриманих результатів експериментального дослідження; запропоновано рекомендації щодо застосування моделі формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників.

Дослідницький інтерес складає впровадження на базі благодійного фонду «Карітас-Київ» та благодійного фонду «Карітас-Житомир» тренінгової програми розвитку м'яких навичок «Mysoft» для соціальних працівників з метою програми стало професійне вдосконалення соціальних працівників, підвищення рівня їх конкурентоспроможності, шляхом формування «soft skills»; а також запропоновані рекомендації щодо застосування структурно-

функціональної моделі формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників.

Отже, дисертаційна робота Л. О. Мандро за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням, в якому запропоновано розв'язання нагальних проблем сьогодення, зокрема теоретико-методологічному обґрунтуванні, оптимізації та вдосконаленні педагогічних умов формування «soft skills» у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

6. Відсутність порушення академічної доброчесності.

Під час виконання дисертації аспірантка дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. По всьому тексту роботи простежується єдиний стиль викладу матеріалу. Це самостійно виконане наукове дослідження. Всі ідеї та наукові положення, викладені в дисертації Л. О. Мандро, отримані авторкою особисто.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Дослідження виконане на належному теоретико-методологічному рівні, про що свідчить, зокрема, його наукова новизна, що полягає у розв'язанні нагальних проблем сьогодення, теоретико-методологічному обґрунтуванні, оптимізації та вдосконаленні педагогічних умов формування «soft skills» у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. На нашу думку, потребують конкретизації наукові результати, отримані вперше, такі як критерії, показники та рівні сформованості «soft skills» майбутніх соціальних працівників, а також спроектована авторкою

структурно-функціональна модель та педагогічні умови формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників (с. 26 дисертації).

2. Потребують узгодження окремі елементи наукового апарату дослідження. Зокрема, мета дослідження передбачає експериментальну перевірку ефективності впровадження педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників під час професійної підготовки у закладах вищої освіти. Однак, у 5 завданні дослідження йдеться про проведення експериментальної перевірки ефективності впровадження педагогічних умов формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників, а в назві підрозділу 3.1 заявлено про експериментальну перевірку моделі формування «soft skills».

3. Дослідження наукової проблеми формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників має належне практичне значення одержаних результатів, про що свідчать узагальнення, подані на с. 27–28 дисертації. Зокрема, вагомою складовою практичного значення дослідження є напрацьовані матеріали теоретичного аналізу та експериментального дослідження, які дозволяють удосконалити систему професійної підготовки соціальних працівників, доповнити інструментарій навчання майбутніх фахівців соціальної роботи, зміцнити взаємозв'язки між навчальними дисциплінами, дати новий погляд на проблему навчання впродовж життя («lifelong learning»).

На нашу думку, саме до аспекту практичного значення одержаних результатів також належать розроблені авторкою рекомендації щодо застосування структурно-функціональної моделі формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників, заявлені як елемент наукової новизни дослідження.

4. Відповідно до змісту дисертації авторкою здійснено аналіз як українського, так і зарубіжного досвіду формування «soft skills» у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників (підрозділ 1.3 дисертації). Однак, порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду

формування «soft skills» у процесі професійної підготовки соціальних працівників, заявлений у 2 завданні, потребує підсилення.

5. У змісті дисертації зустрічаються неточності в поданні окремих теоретичних узагальнень. Зокрема, на с. 124-125 не розмежовано відповідність 21 показника визначених авторкою 7 критеріїв сформованості «soft skills» у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Хоча у загальних висновках (с.149-150 дисертації) матеріал згруповано чітко.

Проте висловлені зауваження не впливають на позитивне враження від дисертації в цілому та не знижують її цінність.

8. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Відзначаємо відповідність чинним вимогам публікацій дисертантки, які не тотожні за змістом. Результати дослідження відображено у 22 публікаціях (із них 16 – одноосібні), зокрема: 7 – у наукових фахових виданнях України (категорія – Б), 1 – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу; 1 – у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science Core Collection, 10 тез у збірниках матеріалів наукових конференцій (українські та закордонні видання) та 3 тез у збірниках матеріалів всеукраїнських науково-педагогічних підвищень кваліфікації.

На основі аналізу змісту публікацій Л. О. Мандро можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

9. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено українською мовою. Структура дисертації та стиль її подання відповідають вимогам, побудова логічна. Цифровий матеріал структуровано в 10 таблицях, 17 рисунках, 2 гістограмах, що полегшує сприйняття змісту матеріалу, представленого у змісті дисертації.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

11. Загальний висновок.

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Педагогічні умови формування «soft skills» у майбутніх соціальних працівників», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), є актуальним, цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка – Мандро Леся Олегівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи Уманського
державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

Наталія КОЛЯДА